

Psicologia social

Social psychology

Miquel STRUBELL I TRUETA
Universitat Oberta de Catalunya

RESUM

El treball comença explicant què és la *psicologia social*, condició indispensable per poder veure, a continuació, la relació que hi ha entre la sociolingüística i la psicologia social. Limitem a sis els factors analitzats: els factors socials que influeixen en l'aprenentatge de llengües; la identitat social i l'acomodació, amb una consideració de la teoria de la identitat social formulada per Tajfel; la vitalitat etnolingüística, que té un ventall de correlacions amb aspectes sociolingüístics, tant en el seu vessant objectiu com subjectiu; els estereotips, sobretot respecte dels parlants —nadius o no— de la llengua; la persuasió o influència social, i com la manera de parlar hi és una variable crucial, i les actituds, tant respecte de les llengües en si, com respecte dels seus usuaris. Després s'estudien, breument, quines d'aquestes línies de la psicologia social s'han treballat en la sociolingüística catalana. Finalment, es presenten algunes possibles línies futures de recerca en aquest camp.

PARAULES CLAU: psicologia social, vitalitat etnolingüística, actituds, normes d'ús lingüístic, aprenentatge de llengües, català, sociolingüística.

ABSTRACT

In order to understand the relationship between sociolinguistics and social psychology, the paper begins with an explanation of social psychology. The explanation focuses on the six factors that are under analysis: social factors that influence language learning; social identity and accommodation, with a consideration of Tajfel's social identity theory; ethnolinguistic vitality, which has a range of correlations with sociolinguistic aspects, both in its subjective and objective forms; stereotypes, especially regarding native or non-native speakers of a language; persuasion or social influence, the way of speaking is a crucial variable here; and attitudes both as regards language itself and as regards their users. Subsequently, a brief study is made of the lines of social psychology that have been followed in Catalan sociolinguistics and, to conclude, some possible future areas of research in this field are outlined.

KEY WORDS: social psychology, ethnolinguistic vitality, attitudes, language choice norms, language learning, Catalan, sociolinguistics.

INTRODUCCIÓ

En aquest treball pretenc presentar al lector un repàs de l'aportació de la psicologia social al camp de la sociolingüística catalana. Abans, però, considero que convé definir, primer, la psicologia social i, en segon lloc, veure quines aportacions ha fet la psicologia social en el camp de la sociolingüística general o, de manera més general, a l'estudi de l'ús de les llengües. A partir d'aquí serà més senzill fer un repàs de la recerca feta en el context català i apuntar algunes propostes per a treballs futurs en aquest camp.

Sóc conscient que en un volum com l'actual serà impossible evitar les repeticions. A més, les fronteres entre disciplines sovint són borroses, començant per la mateixa psicologia social, que uns consideren una branca de la sociologia i uns altres una branca de la psicologia. Els estudiosos de l'antropologia o la comunicació i els analitzadors del discurs també hi fan incursions. Finalment, no ens ha de preocupar si també trobem treballs citats en els capítols sobre «Transmissió lingüística» o «Intervenció en les competències, usos i ideologies».

1. QUÈ ÉS LA PSICOLOGIA SOCIAL?¹

La psicologia social estudia, amb mètodes científics, la conducta de les persones (i els processos mentals, només si són observables i mesurables) en un entorn social, o més precisament (Brown, 1967: p. xx), en la mesura que és determinada per interaccions passades o presents amb altres persones. Es dedica, doncs, a la influència social, la percepció social i la interacció social: en definitiva, estudia la relació entre les persones i els grups (per definició, socials). S'ha volgut distingir la psicologia social d'altres disciplines properes (la sociologia, l'antropologia social...) amb una precisió: estudia la conducta dels individus, i com a molt dels petits grups. En trobem definicions més pràctiques a la *Journal of Social Psychology* (fundada el 1929), que es presenta com una revista que cobreix les àrees següents:

[...] core areas of social and organizational psychology including the self, attribution theory, attitudes, social influence, consumer behavior, decision-making, groups and teams, stereotypes and discrimination, interpersonal attraction, pro-social behavior, aggression, organizational behavior, leadership, and cross-cultural studies.²

Per la seva part, l'*European Journal of Social Psychology* cobreix les àrees següents, moltes de les quals figuren a l'anterior revista:

1. Agraïxo les aportacions de Marina Solís, Llorenç Comajoan, M. Àngels Viladot i Dolors Areny en la redacció d'aquest article, sobretot per ajudar-me a localitzar articles i altres fonts d'interès. No cal dir que assumeixo la responsabilitat per qualsevol error o omisió en el text.

2. <<http://www.heldref.org/pubs/soc/about.html>>.

[...] intergroup relations, group processes, social cognition, attitudes, social influence and persuasion, self and identity, verbal and nonverbal communication, language and thought, affect and emotion, embodied and situated cognition and individual differences of social-psychological relevance.³

2. QUINA RELACIÓ TÉ AMB LA SOCIOLINGÜÍSTICA LA PSICOLOGIA SOCIAL?

Curiosament (per a alguns), a la vista del que és una conducta social tan fàcil d'observar com és l'ús de més d'una llengua per part dels bi- i multilingües, fa vint-i-vuit anys es va escriure un text tan contundent com aquest: «Social psychology has managed to construct itself as a discipline while, for the most part, studiously avoiding the systematic study of language» (Fraser i Scherer, 1982: 2).

Taylor afirma que perquè la relació entre la psicologia social i el llenguatge (o la llengua, termes que l'anglès no sap distingir, a diferència de les llengües romàniques)⁴ sigui beneficiosa per a ambdues disciplines, cal que cadascuna faci una contribució substancial a l'altre (Taylor, 1982: 77). Però el cas era que aleshores —i potser encara avui— la relació no era equilibrada: les estructures i els processos socials afecten determinats aspectes del llenguatge, però no és tan així a la inversa (Taylor i Giles, 1979: 231).

Fins aleshores havien destacat els treballs del psicòleg social Wallace Lambert i el psicòleg Robert Gardner. Devem a Wallace Lambert (1922-2009) el primer tractat sobre la connexió entre el llenguatge i la psicologia social (Lambert *et al.*, 1960; Lambert, 1967), a més de l'importantíssim treball —fora del camp de la psicologia social— sobre el bilingüisme i la intel·ligència (Peal i Lambert, 1962). En el primer dels treballs citats, es desenvolupà per primer cop el que s'anomenaria la tècnica «*matched-guise*», (generalment traduït als Països Catalans com a «*veus disfressades*») amb un mètode que ha estat emprat en 139 treballs publicats, pel cap baix. En el treball de 1967, Lambert obre el camí cap a tot un ventall de cruïlles de la psicologia social i, en aquest cas, el bilingüisme.

2.1. Factors socials i aprenentatge de llengües

Aviat apareixerà un llibre (Gardner i Lambert, 1972) sobre una de les línies més productives en aquest camp: la importància de la motivació —o més ben dit, les motivacions— en processos d'aprenentatge de segones llengües, siguin aquestes llengües pròpiament estrangeres, o llengües de l'entorn altres que la llengua d'origen de l'aprenent. Basat en resultats empírics, en aquest llibre els autors diferencien entre la motivació instrumental i la motivació integradora. En ambdós casos és evident que hi

3. <<http://www3.interscience.wiley.com/journal/1823/home/ProductInformation.html>>.

4. Agraïxo a Miquel Àngel Pradilla aquesta observació.

ha forts elements socials i contextuals. Referint-se sempre (com el títol del llibre indica) a l'aprenentatge de segones llengües, per als autors la motivació instrumental promou l'aprenentatge amb finalitats utilitàries, com ara saber-se comunicar en un país estranger com a turista, o per millorar les opcions laborals. En canvi, la motivació integrativa promou l'aprenentatge perquè la persona pugui integrar-se amb èxit dins la comunitat lingüística diària. Estudis posteriors (Crookes i Schmidt, 1991; Gardner i Tremblay, 1994) varen estudiar altres factors motivacionals com ara les raons per aprendre, el desig d'arribar a una determinada competència, les actituds relacionades amb l'entorn d'aprenentatge i l'esforç. Gardner fa unes precisions importants que ens fan veure fins a quin punt hi ha factors socials a les arrels de la motivació per aprendre una segona llengua:

By language learning motivation, I mean the motivation to learn (and acquire) a second language. This type of motivation is considered in the socio-educational model of second language acquisition (Gardner, 1985), the social context model (Clément, 1980), the Self-determination model (Noels & Clément, 1996), the Willingness to Communicate model (MacIntyre, Clément, Dörnyei, & Noels, 1998), and the extended motivational framework (Dörnyei, 1994) to name a few. It is a general form of motivation relevant in any second language-learning context. It is not a trait, as some individuals contend, but it is a general characteristic of the individual that applies to any opportunity to learn the language. (Gardner, 2007: 11)

Naturalment, l'èxit en l'aprenentatge depèn de molts altres factors motivacionals, com ara els que expliquen el que Gardner designa com «classroom learning motivation». Però no deixa de ser significativa la importància cabdal que donen aquests autors a factors que cauen de ple dins la disciplina de la psicologia social, com ara la voluntat de comunicar a través d'una llengua.

Hi ha hagut altres iniciatives acadèmiques, en els anys transcorreguts, que em permeten d'afirmar que el desequilibri a què es referien Fraser i Scherer s'ha compensat força, i justament gràcies en bona mesura a la feina d'un dels editors d'una de les obres citades per Gardner, Howard Giles, i els seus col·laboradors de l'escola de Bristol. Per a la resta de la meua contribució, doncs, mirarem ordenadament: *a*) la identitat social i l'acomodació, *b*) la vitalitat lingüística, *c*) els estereotips, *d*) la persuasió i la influència social, i finalment *e*) les actituds.

2.2. *La identitat social i l'acomodació*

La teoria de la identitat social, formulada per Tajfel i Turner, intenta explicar quan i per què els individus s'identifiquen amb grups socials, i es comporten com a part d'aquests adoptant actituds en comú davant dels estranys. També es preocupa de la diferència que es fa quan l'interlocutor és percebut com a membre del mateix grup, o membre d'un altre grup. Per tant, la teoria de la identitat social tracta els aspectes psicològics i socio-

lògics del comportament grupal. En la formulació de Tajfel (1978), la identitat social d'una persona és fruit de la seva pertinença a un o més grups, i té relació amb els processos de diferenciació intergrup. L'individu manté o incrementa les diferències valorades entre l'endogrup i un o més exogrups, per tal de subratllar una diferenciació positiva.

D'aquí a la teoria d'acomodació lingüística de Giles hi ha un petit pas.

[...] accommodation is to be seen as a multiply-organized and contextually complex set of alternatives, regularly available to communicators in face-to-face talk. It can function to index and achieve solidarity with or dissociation from a conversational partner, reciprocally and dynamically. (Giles i Coupland, 1991: 60-61)

Aquesta teoria explica d'una manera succinta en quines condicions el parlant d'una llengua convergeix o divergeix respecte d'una persona d'una altra llengua, si guin l'un o l'altra monolingüe, bilingüe o bidialectal. Hi tornarem en la tercera part d'aquesta presentació perquè, en definitiva, estem parlant d'allò que psicològicament configura les normes de tria lingüística, que poden convergir (quan se segueixen) o divergir.

Trobem un bon exemple de divergència lingüística a Holmes (2001: 232): Una persona amb accent anglès estàndard va formular una sèrie de preguntes a un grup d'estudiants de llengua gal·lesa en un laboratori de llengües. En un moment determinat la persona comença de forma arrogant a qüestionar les raons per les quals volien aprendre gal·lès, titllant la llengua d'una «llengua moribunda que té un futur patètic».⁵ Les respostes dels estudiants varen ser, en general, dites amb un accent gal·lès pujat i, en alguns casos, varen introduir paraules gal·leses en la seva resposta, cosa que demostrava la divergència lingüística.

2.3. *La vitalitat lingüística*

Podem dir que neix en paral·lel amb la teoria de l'acomodació, que associa els usos lingüístics amb la posició social de l'individu, el concepte de la *vitalitat etnolingüística* (Allard *et al.*, 1992). Aquesta és una mesura de la fortalesa, i capacitat doncs de continuar existint en el futur, d'un grup determinat, identificat per la llengua que la singularitza. S'ha aplicat amb èxit en situacions de contacte de llengua, entre aprenents d'una altra llengua, i resulta un potent predictor d'èxit. I ho és especialment quan la vitalitat etnolingüística és mesurada en termes subjectius, en lloc de termes objectius (Bourhis, Giles i Rosenthal, 1981). Dit d'una altra manera: és més important la percepció que en té l'aprenent que no la realitat objectiva. Per a la psicologia, aquesta distinció és de pura lògica. Les actituds es canvien més de pressa mitjançant els canvis de percepcions de la realitat, que no mitjançant els canvis de la realitat.

5. «A dying language which has a dismal future.»

M. Àngels Viladot ha definit així el concepte:

El concepte de vitalitat etnolingüística ha estat definit com el conjunt de factors socio-estructurals que determinen la força d'un grup lingüístic i les possibilitats que aquest es comporti com una entitat col·lectiva i activa en les seves relacions amb d'altres grups lingüístico-socials. Hom ha proposat la combinació de tres macro-factors —el factor demogràfic, el factor de suport institucional i el factor estatus— en un únic factor que hom anomena vitalitat etnolingüística. (Viladot, 1992: 126)

Treballs posteriors varen demostrar que el que és important d'aquest concepte és com són percebuts els seus components: és més important que una persona cregui que el seu grup és demogràficament fort (component subjectiu) que no que la demografia d'aquest grup sigui mesurada (component objectiu) perquè en definitiva és la percepció de l'individu allò que li dona sentiments d'alta o baixa vitalitat etnolingüística.

2.4. *Els estereotips*

Un altre camp on la psicologia social ha fet grans aportacions en la comprensió de com avaluem els altres en funció de trets lingüístics es deu bàsicament al desenvolupament d'una eina simple d'administrar de forma controlada, amb la consegüent anàlisi estadística per diferenciar els efectes de cada variable. Es tracta del que en anglès s'ha dit «matched-guise technique», en què un grup de jutges intenten descriure, mitjançant qüestionaris amb una sèrie d'escala de diferencial semàntica,⁶ com són diferents persones bilingües només a partir d'unes intervencions orals (generalment llegint un text). Els jutges no saben que cada persona parla dos cops, bé parlant dues llengües —o variants— diferents, o en dues variants diferents. Això permet un tractament estadístic per comparar les avaluacions envers els dos rols que té cada parlant...

L'anàlisi multivariable dels resultats sol indicar l'existència de dos factors, un que s'anomena *solidaritat* i l'altre *estatus*. Molts estudis han demostrat que aquesta tècnica (que també té les seves limitacions i els seus detractors) revela força coincidències entre els jutges d'un mateix grup lingüístic. La conclusió és clara: la manera de parlar d'una persona té un efecte en com els altres la jutgen.

2.5. *La persuasió / influència social*

Hom podria pensar que no hi ha una relació demostrable, més enllà de declaracions verbals, entre la conducta de l'oient i la manera de parlar de la persona escoltada.

6. Desenvolupat principalment per Charles E. Osgood. Vegeu, per exemple, Osgood *et al.* (1957).

Però un excel·lent treball en un teatre al País de Gal·les va trobar que un nombre significativament més alt d'espectadors feien cas d'una petició feta per megafonia, en què hom els demanava, en nom de la Direcció del teatre, que emplenessin un qüestionari durant la mitja part de l'obra, suposadament per orientar el teatre respecte de la futura programació, si la veu parlava en anglès estàndard. Troballes com aquesta, en què la manera de parlar té un impacte directe sobre la seva credibilitat, haurien d'orientar els publicistes de tots els països, i sobretot els multilingües. A la propera secció veurem alguns estudis fets als Països Catalans que avalarien aquesta hipòtesi. De moment, però, quedem-nos amb el fet, la font del qual desconec, que moltes empreses de venda, o de relació amb els clients, per via telefònica, contracten locutors amb accent escocès, el qual sembla indicar un alt grau de credibilitat.

2.6. *Les actituds*

Les *actituds* són «una disposició a reaccionar favorablement o desfavorable vers una classe d'objectes» (Garrett *et al.*, 2003: 3, citat per Bretxa *et al.*, 2009: 2). En el cas que ens ocupa, els «objectes» són o bé les llengües (i variants) en si, o bé els seus parlants (nadius o no, individualment o en tant que grup). L'estudi de les actituds és una branca molt consolidada de la psicologia social. Són la conjuminació de tres fenòmens psicològics envers un objecte (una persona, un grup, etc.): l'afectiu, el comportamental i el cognitiu. L'element afectiu és una resposta emotiva de l'individu davant l'objectiu, que expressa el grau d'atracció envers, o rebuig respecte de, l'objecte en qüestió. L'element comportamental o conductual és intencional: sovint és una verbalització d'una conducta i no passa de ser una tendència o disposició. Finalment, l'element cognitiu és una avaluació cognitiva de l'objecte, que cobreix les creences o informacions (objectives o no) que en té l'individu. La combinació de les tres sol ser relativament estable, i sovint les actituds respecte d'objectes concrets són compartides per un grup més o menys ampli.

L'estudi de les actituds ha avançat gràcies a innovacions en el seu mesurament, començant per les escales ja clàssiques de Guttman, Likert i Thurstone, i també per avenços en les eines estadístiques d'anàlisi multivariada.

Tornant al tema de la credibilitat, lògicament, aquesta s'associa amb la persona, no pas amb el seu accent. En general, convé mantenir clara la diferència entre les actituds envers una llengua (o variant), expressades sovint en termes com ara «poètica», «rítmica», «aspra», etc., per un cantó, i les actituds envers el parlant d'una llengua o variant, expressades sovint en termes com «fiable», «simpàtic», «distant», etc., per l'altre. En el segon cas, aquests atributs sovint s'agrupen en allò que la psicologia social en diu *estereotips*. Hi ha estudis a l'Estat espanyol sobre els estereotips «regionals», en què els catalans solem quedar a l'extrem negatiu pel que fa a la dimensió «solidaritat» —dimensió que descriurem tot seguit— (Sangrador, 1999; Rodríguez i Moya, 1998), però no s'han basat, en general, en la manera de parlar. I això segurament, entre altres raons, pel fet que els oients no saben discriminar entre disset maneres de parlar.

3. QUINES LÍNIES DE LA PSICOLOGIA SOCIAL S'HAN TREBALLAT EN LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA?

Aprofitem aquest moment oportú per passar a una consideració de la recerca feta als Països Catalans en el camp de la psicologia social del llenguatge.

Diferents manuals de sociolingüística catalana donen testimoni de la presència de molts d'aquests temes dins la disciplina: Boix i Vila (1998), Mollà i Viana (1989 i 1991). Així, i només per il·lustrar aquesta qüestió, recordarem que Mollà i Viana (1989) tracten «Les actituds lingüístiques (i les normes d'ús)» (capítol 2.3), «La lletialtat lingüística» (capítol 3.2) —que com l'anterior no és una conducta social directament observable però sí inferible— i «Valors i motivacions» (capítol 3.3). En el seu treball de 1991, parlen de les normes d'ús (o de tria lingüística, entre persones amb un repertori lingüístic plural); al capítol 1.5 («Inversió de normes») afirmen que és possible trencar les *normes convencionals*, mitjançant unes *normes intencionals*, però que «el més xocant és que la inversió de normes fa relatiu el procés de substitució: considerat amb la perspectiva del relleu generacional, la castellanització dels Països Catalans semblaria una etapa completament reversible» (Mollà i Viana, 1991: 38). També portaran el debat més enllà de la teoria de l'acomodació lingüística (convergència i divergència), que no deixa de ser una teoria explicativa, cap a una proposta d'intervenció:

L'anomenat *bilingüisme passiu* seria una [...] manifestació de l'ús intencional, perquè perseguiria un canvi normatiu: transgredir la norma segons la qual predomina l'*adaptació de la parla* al model lingüístic de l'interlocutor. (p. 38)

Centrant-nos en el tema que ens ocupa, hi ha diferents constatacions a fer:

1. Podem observar una certa internacionalització de la sociolingüística catalana, en aquells temes que empalmen amb les línies acadèmiques prioritàries. Un cas paradigmàtic és Kit Woolard, que ha utilitzat el mètode de les «veus disfressades» (amb els mateixos enregistraments) en tres operacions al llarg de vint anys i ha pogut estudiar l'evolució dels resultats. El seu primer treball fou publicat el 1989 (i en català, el 1992) i hi descriu les variables que influeixen en els valors dels dos factors, «solidaritat» i «estatus». Woolard i Gahn varen comparar els resultats de la primera (1980) i la segona (1987) tongada, i trobaren, per exemple, que el 1987 els oients castellanoparlants ja no penalitzaven els usuaris del català com a segona llengua amb sentiments de disminució de solidaritat (Woolard i Gahn, 1990: 86).

Un altre element d'internacionalització és la recerca feta per catalans i presentada i publicada a l'exterior. Irònicament, les actes de la primera gran sortida de la sociolingüística catalana a l'estranger (al 8th World Congress of Sociology, Toronto, 1974) s'editen a casa: constitueixen el primer volum de l'anuari *Treballs de Sociolingüística Catalana*. En els darrers anys han presentat resultats del seu treball en fòrums internacionals molts especialistes d'aquest àmbit, com ara Àngels Viladot, Àngel Huguet, Llorenç Comajoan o l'enyorada Maria Ros, com ara veurem.

2. L'estudi de les motivacions entorn de l'aprenentatge de llengües, i les actituds respecte tant de la llengua en qüestió com dels seus parlants, ha tingut la virtut addicional d'agrupar uns quants dels conceptes i mètodes de la psicologia social. Els exemples són molts: com a il·lustracions, tenim Gomàriz i Comajoan (2008), Huguet i Janés (2005) o Huguet i González (2004) que tenen en comú un tercer element, de gran importància actual: la immigració, que estudien a través d'informants en edat escolar.

Altres estudiosos també han treballat en el camp de la tècnica «*matched guise*». Boix (1981), per exemple, va comparar els valors d'estatus i solidaritat entre palamosins, emprant dues veus (de fet, de la mateixa persona) que representaven els palamosins d'origen i els d'origen *calero*, és a dir, de famílies de pescadors vingudes, principalment durant els anys quaranta del segle passat, des de l'Ametlla de Mar (Baix Ebre). Pel que fa a l'estatus percebut, l'accent occidental fou valorat de manera clarament més negativa que l'accent central.

Per la seva banda, l'enyorada psicòloga social d'origen valencià Maria Ros i Garcia va fer estudis de camp amb el mateix mètode a València, comparant no només les reaccions davant el castellà amb el català parlat a València, sinó amb el català central (Ros, 1984). Novament, va arribar a interessants conclusions, entre les quals l'alta valoració, en «estatus», del català central. Maria Ros havia treballat aquests temes en l'àmbit de tot l'Estat espanyol (per exemple, Ros *et al.*, 1994; García *et al.*, 1998). Han demostrat que la teoria de la identitat social i la vitalitat etnolingüística ajuden molt a entendre les considerables diferències que hi ha en diferents llocs, respecte de la respectiva llengua (o variant) pròpia. El mètode de les veus disfressades contribueix, doncs, a associar temes relatius a la identitat, als estereotips, a les actituds i a la vitalitat etnolingüística.

En un dels volums que acabo de citar, Ytsma *et al.* (1994) comparen la situació sociolingüística de Frísia i de Catalunya. En ambdós casos, mesuren la vitalitat etnolingüística, tant objectiva com subjectiva, i troben interessants correlacions amb l'autoidentificació ètnica dels avaluadors. No podem deixar d'esmentar, en aquest context, la feina valuosa feta amb el mateix instrument entre joves alacantins per Baldaquí (2004).

3. En canvi, molts dels estudis sobre actituds empran ítems molt circumstancials, i això limita l'explotació estadística i acadèmica de les dades que forneixen: per exemple, no permeten fer tipologies. A la Catalunya del Nord, per exemple, només alguns dels estudis sobre la realitat sociolingüística com ara els de Média Pluriel Méditerranée, el 1993 i el 1998, toquen temes actitudinals (Puig, 2007). Altres estudis (per exemple Sorolla, 2009; Vila, 2004) investiguen variables associades amb els usos lingüístics, però —i ben legítimament— no des de la perspectiva de la vitalitat etnolingüística.

4. LÍNIES FUTURES DE RECERCA

En general, i tret de les excepcions que he esmentat (Boix, Viladot), l'estudi de les actituds lingüístiques s'ha fet mirant la llengua com a objecte: la seva percebuda facili-

tat d'aprenentatge, la seva utilitat, musicalitat, etc. En canvi, en la meua opinió (i seguint la línia de la teoria de la identitat social i el concepte de *vitalitat etnolingüística*)⁷ seria interessant fer més estudis sobre el parlant (o el grup de parlants) com a objecte. Com són percebuts, en termes de solidaritat i d'estatus? O en termes de vitalitat etnolingüística?

Aquí la sociolingüística catalana té un camp important per córrer. Els estudis catalans sobre la convergència (i la divergència) lingüística no van més enllà, en general, de demanar als enquestats bilingües en quina llengua s'adrecen als membres de l'exogrup lingüístic, i constatar així el grau de convergència (= acomodació) que afirmen mostrar els catalanoparlants en els seus contactes amb els castellanoparlants. Calen estudis experimentals, de laboratori, per validar les afirmacions, i també per estudiar les condicions que fan que disminueixi el grau de convergència (com han volgut promoure successives campanyes de la Generalitat de Catalunya).

Una àrea semblant tampoc no s'ha estudiat als Països Catalans: la valoració amb el mètode de les veus disfressades no ja d'individus llegint textos, sinó d'individus que participen en converses interpersonals, seguint una línia poc explotada internacionalment, oberta al Quebec per Genesee i Bourhis (1982). Ells varen estudiar les reaccions davant d'una suposada conversa entre client i venedor, en què hi podia o no haver convergència lingüística. Els jutges valoraven negativament el fet que el venedor francòfon no canviés a l'anglès davant d'una clienta anglòfona (que també parlava francès amb un clar accent).

També considero que la psicologia social pot contribuir a les polítiques lingüístiques. Atkinson (2000) ens en dóna un bon exemple. Seria útil per als formuladors de polítiques lingüístiques destinades a encoratjar el canvi d'hàbits de tria, la investigació de la «inversió de normes» de què parlen Mollà i Viana, a través de les experiències dels Tallers d'Espai Lingüístic Personal desenvolupats pel psicòleg valencià Ferran Suay (Suay i Sanginés, 2005).

Finalment, en una societat catalana cada cop més complexa, fer estudis seriats sobre com veu cada grup els altres grups, des de la doble perspectiva de la vitalitat subjectiva i dels estereotips grupals, crec que seria d'una gran utilitat pràctica, a l'hora d'avaluar les polítiques d'acollida i les relacions entre les comunitats catalanoparlants de les diferents regions dels Països Catalans (vegeu, per exemple, Huguet i Suïls, 1998).

De tot el que hem dit, resultarà defensable reclamar, dins del terreny empíric de la psicologia social, l'explicació de l'afirmació següent:

Hizkuntza bat ez da galtzen ez dakitenek ikasten ez dutelako, dakitenek hitsegitan ez dutelako baizik.

Una llengua no es perd perquè no l'aprenquin els que no la saben, sinó perquè deixen de parlar-la els que la coneixen.

J. A. Artze, citat per Artigues (1985: 23).

7. Introduït primer per Giles *et al.* (1977). Vegeu també Bourhis *et al.* (1981).

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALLARD, Réal; LANDRY, Rodrigue (1992). «Ethnolinguistic vitality beliefs and language maintenance and loss». A: FASE, Willem; JASPAERT, Koen; KROON, Sjaak (ed.). *Maintenance and loss of minority languages*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 171-195. (Studies in Bilingualism; 1)
- ARTIGUES, Toni (1985). *Mecanismes de poder: Escrits de sociolingüística*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- ATKINSON, David (2000). «Minoritisation, identity and ethnolinguistic vitality in Catalonia». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 21, núm. 3, p. 185-197.
- BALDAQUÍ, J. M. (2004). *La percepció de la vitalitat etnolingüística pels jòvens de l'Alacantí*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BOIX, Emili (1981). *Els «caleros» de Palamós: Actituds interdialectals i relacions de grup*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona.
- BOIX, Emili; VILA, F. Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BOURHIS, R.; GILES, H.; ROSENTHAL, D. (1981). «Notes on the construction of a 'subjective vitality questionnaire' for ethnolinguistic groups». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 2, núm. 2, p. 145-155.
- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; SOROLLA, Natxo (2009). «De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja». *Noves SL* (hivern). Disponible en línia a: <http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm09hivern/docs/bretxa_comajoan_sorolla.pdf>.
- BROWN, Roger (1965). *Social psychology*. Nova York: Free Press; Londres: Collier-Macmillan.
- CLÉMENT, R. (1980). «Ethnicity, contact and communicative competence in a second language». A: GILES, H.; ROBINSON, W. P.; SMITH, P. M. (ed.). *Language: Social psychological perspectives*. Oxford: Pergamon Press, p. 147-154.
- CROOKES, G.; SCHMIDT, R. (1991). «Motivation: Reopening the research agenda». *Language Learning*, núm. 41 (4), p. 469-512.
- DÓRNYEI, Z. (1994). «Motivation and motivating in the foreign language classroom». *The Modern Language Journal*, núm. 78, p. 273-284.
- FRASER, C.; SCHERER, K. R. (1982). *Advances in the social psychology of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GARCÍA, Iñaki; ROS GARCÍA, María; BOURHIS, Richard Y.; AZURMENDI AYERBE, María-José (1998). «Identidad etnolingüística y construcción de ciudadanía en las Comunidades Autónomas Bilingües (CAB) de España». *Revista de Psicología Social*, vol. 13, núm. 3, p. 559-589.
- GARDNER, R. C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. Londres: Arnold.
- (2007). «Motivation and second language acquisition». *Porta Linguarum*, vol. 8, p. 9-20. Disponible en línia a: <http://www.ugr.es/~portalin/articulos/PL_numero8/1-R%20C%20%20GADNER.pdf>.
- GARDNER, R. C.; LAMBERT, W. E. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, Mass.: Newbury House.
- GARDNER, R. C.; TREMBLAY, P. F. (1994). «On motivation: measurement and conceptual considerations». *The Modern Language Journal*, núm. 78, p. 524-527.

- GARRETT, P.; COUPLAND, N.; WILLIAMS, A. (2003). *Investigating language attitudes: Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- GENESE, F.; BOURHIS, R. Y. (1982). «The social psychological significance of code switching in cross-cultural communication». *Journal of Language and Social Psychology*, núm. 1, p. 1-27.
- GILES, H.; BOURHIS, R. Y.; TAYLOR, D. M. (1977). «Towards a theory of language in ethnic group relations». A: GILES, H. (ed.). *Language, ethnicity and intergroup relations*. Londres: Academic Press, p. 307-348.
- GILES, H.; COUPLAND, N. (1991). *Language: contexts and consequences*. Buckingham: Open University Press.
- GOMÀRIZ, E.; COMAJOAN, L. (2008). «Language attitudes toward Catalan, Spanish, and English: relationship between language attitude, competence, and immigrant status». *Sociolinguistics Symposium 17*. Amsterdam (3-5 abril).
- HOLMES, Janet (2001). *An introduction to sociolinguistics*. 2a ed. Harlow: Pearson Education Ltd.
- HUGUET, À. (2007). «Language use and language attitudes in Catalonia». A: LASAGABASTER, D.; HUGUET, À. (ed.). *Multilingualism in European bilingual contexts: Language use and attitudes*. Clevedon: Multilingual Matters, p. 17-39.
- HUGUET, À.; GONZÁLEZ, X. A. (2004). *Actituds lingüístiques, llengua familiar y enseñanza de la lengua minoritaria*. Barcelona: Horsori. (Cuadernos para el Análisis; 16)
- HUGUET, À.; JANÉS, J. (2005). «Niños inmigrantes en sociedades bilingües. Las actitudes ante las lenguas por parte de los escolares recién llegados a Cataluña». *Cultura y Educación*, vol. 17, núm. 4, p. 309-322.
- HUGUET, À.; SUÏLS, J. (1998). *Llengües en contacte i actituds lingüístiques: El cas de la frontera catalano-aragonesa*. Barcelona: Horsori.
- LAMBERT, W. E. (1967). «A social psychology of bilingualism». *Journal of Social Issues*, vol. 23, p. 91-108.
- LAMBERT, W. E.; HODGSON, R. C.; GARDNER, R. C.; FILLENBAUM, S. (1960). «Evaluational reactions to spoken language». *Journal of Abnormal and Social Psychology*, vol. 60, p. 44-51.
- LASAGABASTER, D.; HUGUET, À. (ed.) (2007). *Multilingualism in European bilingual contexts: Language use and attitudes*. Clevedon: Multilingual Matters.
- MACINTYRE, P. D.; CLÉMENT, R.; DÖRNYEI, Z.; NOELS, K. A. (1998). «Conceptualizing willingness to communicate in a L2: A situated model of confidence and affiliation». *The Modern Language Journal*, núm. 82, p. 545-562.
- MOLLÀ, Toni; VIANA, Amadeu (1989). *Curs de Sociolingüística*. Vol. 2. Alzira: Bromera.
- (1991). *Curs de Sociolingüística*. Vol. 3. Alzira: Bromera.
- NOELS, K. A.; CLÉMENT, R. (1996). «Communication across cultures: Social determinants and acculturative consequences». *Canadian Journal of Behavioural Science*, núm. 28, p. 214-228.
- OSGOOD, C. E.; SUCI, G.; TANNENBAUM, P. (1957). *The measurement of meaning*. Urbana: University of Illinois.
- PEAL, E.; LAMBERT, W. E. (1962). «The relation of bilingualism to intelligence». *Psychological Monographs*, vol. 76, núm. 27, p. 1-23.
- PUIG MORENO, Gentil (2007). «Enquestes sociolingüístiques a la Catalunya Nord». *Aïnes Noves*, núm. 1, p. 5-97. Sumari disponible en línia a: <http://portalcat.univ-perp.fr/ainesnoves/article1_1.htm#debat>.

- RODRÍGUEZ, R.; MOYA, M. C. (1998). «España vista desde Andalucía. Estereotipos e identidad». *Psicología Política*, núm. 16, p. 27-48. Disponible en línea a: <<http://www.uv.es/garzon/psicologia%20politica/N16-2.pdf>>.
- ROS, Maria (1984). «Speech attitudes to speakers of language varieties in a bilingual situation». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 47, p. 73-90.
- ROS, Maria; HUICI, Carmen; CANO, José Ignacio (1994). «Ethnolinguistic vitality and social identity: their impact on ingroup bias and social attribution». *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 108, núm. 1, p. 145-166.
- SANGRADOR, J. L. (1999). *Identidades, actitudes y estereotipos en la España de las autonomías*. Madrid: CIS.
- SOROLLA, Natxo (2009). «Casa, escola i pati: usos lingüístics quan s'acaben les classes. Síntesi i anàlisi de l'estudi sociodemogràfic i lingüístic als centres d'educació secundària de Catalunya». *Noves SL*. Disponible en línea a: <http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm09hivern/sorolla1_8.htm>.
- SUAY I LERMA, Ferrán; SANGINÉS SAIZ, Gemma (2005). «Un espai per als parlants d'una llengua». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística*, núm. 34, p. 27-39. Disponible en línea a: <<http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/128225/177782>>.
- TAJFEL, H. (1978). *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. Londres: Academic Press.
- TAYLOR, D. M.; GILES, H. (1979). «At the crossroads of research into language and ethnic relations». A: GILES, H.; SAINT-JACQUES, B. (ed.). *Language and ethnic relations*. Oxford: Pergamon Press.
- VILA I MORENO, F. Xavier (2004). «“Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati?”. Els usos lingüístics a les escoles catalanes». *Llengua, Societat i Comunicació* [Barcelona: Universitat de Barcelona. Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació], núm. 1, p. 8-15. Disponible en línea a: <<http://www.ub.edu/cusc/revista/lsc/hemeroteca/numero1/articles/Vila.pdf>>.
- VILADOT, M. Àngels (1992). «Percepció de la vitalitat etnolingüística i identitat social». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 10, p. 125-129. Disponible en línea a: <<http://www.raco.cat/index.php/TSC/article/viewFile/47822/59670>>.
- WOOLARD, K. A. (1989). *Double Talk: Bilingualism and the politics of ethnicity in Catalonia*. California: Stanford University Press.
- (1992). *Identitat i contacte de llengües a Barcelona*. Barcelona: La Magrana.
- WOOLARD, K. A.; GAHNH, Tae-Joong (1990). «Canvis en les avaluacions i les actituds lingüístiques a Barcelona (1980-1987)». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, vol. 8, p. 79-88. Disponible en línea a: <<http://www.raco.cat/index.php/TSC/article/view/47778/59201>>.
- YTSMA, J.; VILADOT, M. À.; GILES, H. (1994). «Ethnolinguistic vitality and ethnic identity: some Catalan and Frisian data». *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 108, núm. 1, p. 63-78.